

SUURTEN KAUPUNKIEN VUODEN 2016 TILINPÄÄTÖSKOOSTE

SISÄLLYS

Tiivistelmä	2
1 Johdanto	3
2 Yhteiskuntatalouden kehityksestä.....	5
2.1 Kansantalouden kehityksestä	5
2.2 Julkisen talouden kehityksestä.....	6
2.3 Kunnallistalouden kehityksestä	6
3 Tulorahoituksen riittävyys.....	9
4 Verotulot.....	13
5 Tase.....	16
6 Kaupunkikonsernit.....	18
7 Yhteenvedo	20
Lähteet.....	22

TIIVISTELMÄ

Julkaisu esittelee suurten kaupunkien eli Helsingin, Espoon, Tampereen, Vantaan, Oulun, Turun, Jyväskylän, Kuopion, Lahden ja Kouvolan vuoden 2016 tilinpäätösten keskeisimmät tiedot ja tunnusluvut sen havainnollistamiseksi, miten kaupungit ovat rahoittaneet toimintansa ja millainen kaupunkien rahoitusasema on ollut vuoden 2016 lopussa.

Tampere, Oulu, Lahti ja Kuopio tekivät alijäämäisen tilinpäätöksen. Euromääräisesti suurinta alijäämää osoitti Tampere (17 miljoonaa euroa). Alijäämäinen tilinpäätös oli isoin yllätys ehkä Lahden osalta, sillä kaupungin alkuperäisen talousarvion tuloslaskelmassa oli ennakoitu positiivista tulosta.

Korkein veroprosentti (20,75) oli Kouvolan kaupungissa, ja alhaisin kunnallisveroprosentti oli Espoossa (18,00). Suuret kaupungit keräsivät yhteensä noin 9,7 miljardin euron verotulot vuonna 2016. Verotulot kasvoivat noin 2,8 prosenttia verrattuna vuotta aikaisempaan tilinpäätökseen.

Suurten kaupunkien verorahoitus (verotulot + valtionosuustulot) kasvoi 4,3 prosenttia. Tämä ylitti valtakunnallisen kasvun. Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan kaikkien kuntien yhteenlaskettu verorahoituksen kasvu oli vain 3,0 prosenttia.

Jyväskylä, Kouvola, Turku, Espoo, Vantaa ja Helsinki pystyivät kattamaan kirjanpidossa lasketut poistot tuloslaskelman vuosikatteella, mutta muissa kaupungeissa vuosikate alitti omaisuuden kulumista kuvaavat poistot. Suurten kaupunkien yhteenlaskettu vuosikate oli noin 1,3 miljardia euroa, ja se oli 598 miljoonaa euroa parempi kuin talousarvioissa ennakoitiin.

Suuret kaupungit velkaantuivat entisestään. Niillä oli yhteenlaskettua velkaa noin 6,8 miljardia euroa vuoden 2016 lopussa. Parissa vuodessa velkamäärä on kasvanut noin 11,2 prosenttia.

Eniten peruskaupungin asukaskohtaista velkaa oli Lahdessa (6 236 euroa / asukas) vuoden 2016 lopussa. Vähiten asukaskohtaista lainaa oli Tampereella (2 139 euroa / asukas).

Kaupungeilla oli konsernilainoja yhteensä noin 17 miljardia euroa. Eniten asukaskohtaista konsernilainaa oli Espoolla eli noin 11 600 euroa jokaista espooalaista kohden.

1 JOHDANTO

Tämän julkaisun tavoitteena on esitellä suurten kaupunkien tilinpäätösten keskeisimmät tiedot ja tunnusluvut. Mukana ovat avaintiedot kymmenestä Suomen suurimmasta kaupungista. Tarkastelu kuvaa kunnallistalouden kirjanpidon mukaisten menojen ja tulojen toteutumista rahoituksen riittävyyden, verotuksen ja velkaantumisen näkökulmasta. Selvityksen ideana on muodostaa kokoava kuva suurten kaupunkien eli Helsingin, Espoon, Tampereen, Vantaan, Oulun, Turun, Jyväskylän, Kuopion, Lahden ja Kouvolan taloudenpidon tilasta.

Selvityksen tiedot on kerätty kaupunkien julkaisemista vuoden 2016 tilinpäätöksistä. Joitakin täydentäviä tietoja on kerätty myös kaupunginjohtajien tilinpäätösesittelystä ja suoraan talousjohdolta. Tällä tavalla selvitystä varten saatiin koottua poikkileikkausaineisto, jonka keskeiset tiedot perustuvat tuloslaskelmaan, rahoituslaskelmaan ja taseeseen. Johdantoluvun jälkeen esitettävät kunnallistalouden taustatiedot pohjautuvat tilastokeskuksen ja Suomen Kuntaliiton tiedotteisiin sekä valtiovarainministeriön selvityksiin.

Kaupunkien edustajat ovat tarkastaneet taulukoiden ja kuvioiden tiedot mahdollisuuksien mukaan. Jotkut tiedot ovat pyöristettyjä lukuja. Tämä helpottaa lukemista, vaikka tarkkuus kärsii siitä hieman.

Tämä kooste jatkaa sitä suurten kaupunkien tilinpäätösyhteenvetojen perinnettä, jonka dosentti, erikoistutkija Heikki Helin on kehittänyt. Heikki Helin ryhtyi kokoamaan suurten kaupunkien tilinpäätöstietoja ollessaan Lahden kaupungin talousarviopäällikkönä, ja myöhemmin hän jatkoi näiden koosteiden tekemistä työskennellessään pitkään Helsingin kaupungin tietokeskuksen palveluksessa. Ensimmäinen suurten kaupunkien tilinpäätös kooste koski vuoden 1993 tilinpäätöksiä.

Pääosiltaan tämän julkaisun rakenne noudattaa aikaisempien vuosien vakiintunutta sisältörakennetta. Selvityksen sisältötarkastelut ovat kuitenkin selvästi ytimekkäämmät kuin aikaisempina vuosina.

Selvityksessä ei pyritä systemaattisesti arvioimaan kaupunkien talouspolitiikkaa, talousjohtamista tai kirjanpitooperusteita. Sen sijaan selvitys muodostaa kuvan siitä, mihin suuntaan kaupunkien talous on kehittynyt, miten kaupunkien talousarviot ovat toteutuneet ja miten kaupunkien kehityssuunnat poikkeavat toisistaan. Selvitys tarjoaa yleiskatsauksellisen ja vertailevan kokonaiskuvan varsinkin kunnallisille luottamushenkilöille siitä, millaiselta kaupunkien rahoitusasema on näyttänyt vuoden viimeisenä päivänä vuonna 2016. Selvitys palvelee myös kaikkia niitä lukijoita, jotka haluavat muodostaa kokonaiskuvan kaupunkien julkaisemista tilinpäätöksistä nopeasti ja yleistajuisesti. Ne lukijat, jotka haluavat perehtyä eri kaupunkien tilinpäätöksiin tarkemmin ja varsinkin kaupunkien talousarvioissa päätettyjen palvelualakohtaisten menojen toteutumiseen, löytävät tilinpäätösasiakirjat kaupunkien verkkosivuilta.

Kunnan tilinpäätöksestä säädellään kuntalailla (410/2015). Kuntalaissa on useita säännöksiä, jotka koskevat esimerkiksi tilinpäätöksen sisältöä, aikataulua ja hyväksymistä. Keskeisin on kuitenkin kuntalain 113 pykälä, jonka mukaan:

”Tilinpäätös

Kunnan tilikausi on kalenterivuosi. Kunnanhallituksen on laadittava tilikaudelta tilinpäätös tilikautta seuraavan vuoden maaliskuun loppuun mennessä ja annettava se tilintarkastajien tarkastettavaksi. Tilintarkastajien on tarkastettava tilinpäätös toukokuun loppuun mennessä. Kunnanhallituksen on saatettava tilinpäätös tilintarkastuksen jälkeen valtuuston käsiteltäväksi. Valtuuston on käsiteltävä tilinpäätös kesäkuun loppuun mennessä.

Tilinpäätökseen kuuluvat tase, tuloslaskelma, rahoituslaskelma ja niiden liitteenä olevat tiedot sekä talousarvion toteutumisvertailu ja toimintakertomus.

Tilinpäätöksen tulee antaa oikeat ja riittävät tiedot kunnan tuloksesta, taloudellisesta asemasta, rahoituksesta sekä toiminnasta. Tätä varten tarpeelliset lisätiedot on ilmoitettava liitetiedoissa.

Tilinpäätöksen allekirjoittavat kunnanhallituksen jäsenet sekä kunnanjohtaja tai pormestari.”

Tämä kooste perustuu kunnanhallitusten laatimiin tilinpäätöstietoihin. Kyse ei ole siis vielä tilintarkastajien tarkastamista ja kaupunginvaltuustojen käsittelemistä tilinpäätöstiedoista.

2 YHTEISKUNTATALOUDEN KEHITYKSESTÄ

2.1 Kansantalouden kehityksestä

Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan bruttokansantuote kasvoi 1,4 prosenttia vuonna 2016. Vuotta aikaisemmin talouskasvu oli ollut vain 0,3 prosenttia. Vuoden 2016 talouskasvu on voimakkainta sitten vuoden 2011. Kansantalouden kysyntä kasvoi viime vuonna 1,7 prosenttia, ja sitä kasvattivat varsinkin kotitalouksien kysyntä ja investoinnit. Investointeja on tehty sekä rakennuskantaan että koneisiin ja laitteisiin. Suomen talouskasvu on kuitenkin edelleen kaukana finanssikriisiä edeltäneestä tasosta, sillä vuoden 2007 talouskasvu oli 5,2 prosenttia. (Tilastokeskus 2017a; Helsingin Sanomat 2017.)

Yksityinen kulutus kasvoi 2 prosenttia vuonna 2016. Sen sijaan julkisen kulutuksen kasvu oli vain 0,5 prosenttia. (Tilastokeskus 2017a.)

Tilastokeskuksen mukaan maan vaihtotase oli alijäämäinen vuonna 2016. Vuosi oli jo kuudes peräkkäinen, jolloin vaihtotase on pysynyt alijäämäisenä. Ennakkotiedon mukaan alijäämä oli yhteensä 2,3 miljardia euroa vuonna 2016. Palvelutaseen alijäämä oli 2,7 miljardia euroa, mikä johtuu suurelta osin alijäämäisestä matkailutaseesta. Suomen kauppataase oli kuitenkin ylijäämäinen 0,6 miljardin verran. (Tilastokeskus 2017c.)

Tilastokeskus seuraa myös kotitalouksien oikaistua reaalitytuloa. Siihen lasketaan mukaan sellaiset julkis palvelut ja järjestöjen tuottamat palvelut, jotka on kanavoitu kotitalouksille yksilöllisiksi palveluiksi. Tällä tavalla laskettu kotitalouksien reaalitytulo kasvoi 1,1 prosenttia vuonna 2016. Palkkatulojen nimellinen kasvu oli 1,6 prosenttia, mutta sosiaalietuudet kasvoivat 2,1 prosenttia, sillä eläkeläisten lukumäärä on kasvanut. (Tilastokeskus 2017a.)

Kotitaloudet maksoivat entistä enemmän veroja ja maksuja. Ne kasvoivat 1,8 prosenttia viime vuonna. (Tilastokeskus 2017a.)

2.2 Julkisen talouden kehityksestä

Valtiovarainministeriön (2017) mukaan julkisen talouden tilanne on ollut heikko jo lähes kymmenen vuotta. Varsinkin teollisuusyritysten markkinavaikkeudet ja väestön ikääntyminen ovat tuottaneet ongelmia julkiseen talouteen. Julkisen talouden rahoitusvaikeudet johtuvat osittain myös matalasta työllisyysasteesta, sillä työttömyyden taso on korkea verrattuna muihin Pohjoismaihin. Pitkäaikaistyöttömiä on enemmän kuin koskaan 1990-luvun laman jälkeen.

Julkista taloutta on ylläpidetty alijäämäisenä. Ennakkotietojen mukaan julkisen talouden alijäämä oli 1,9 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen. Ennakkotieto on positiivinen siihen nähden, että aikaisemmin valtiovarainministeriö oli arvioinut, että alijäämä olisi 2,2 prosenttia. Euroopan rahaliittoa varten tehdyssä EU:n vakaus- ja kasvusopimuksessa on sovittu sopimusmaiden kesken, että julkisen talouden alijäämä saa olla enintään kolme prosenttia suhteessa jäsenmaan bruttokansantuotteeseen. Tämä raja ylitettiin vuonna 2014, mutta sen jälkeen Suomen julkisen talouden alijäämä ei ole ylittänyt tätä kriteeriä. Valtiontalouden alijäämä on selvästi suurempi kuin kuntasektorin alijäämä. (Tilastokeskus 2017a; Helsingin Sanomat 2017.)

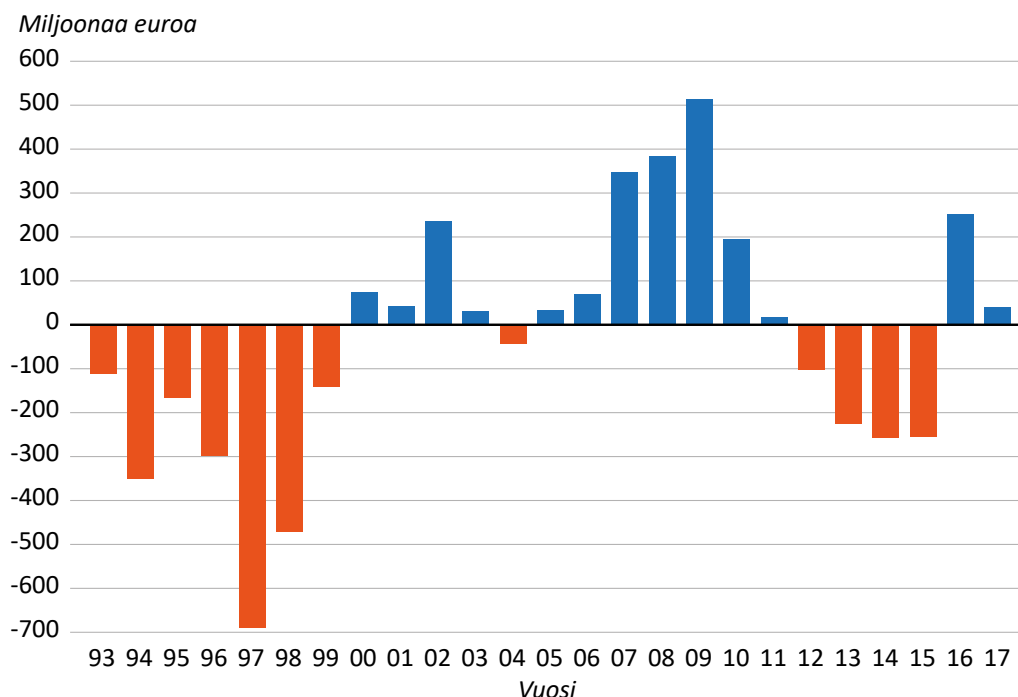
Julkisyhteisöjen sulautettu bruttovelka eli ns. EDP-velka oli 63,6 prosenttia vuoden 2016 lopussa. Tämä velkataso ylittää vakaus- ja kasvusopimuksessa sovitun ylärajan, joka on 60 prosenttia. (Tilastokeskus 2017e.)

2.3 Kunnallistalouden kehityksestä

Vaikka kunnallinen toiminta perustuu perustuslaissa säädelyyn kunnalliseen itsehallintoon ja kunnat joutuvat hoitamaan talouttaan omavastuisesti, valtio on pyrkinyt monin tavoin joko suoraan tai välillisesti hallitsemaan kunnallistalouden rakennetta ja kehitystä. Sektorilainsäädäntö, valtionosuudet, kuntatalousohjelma ja kilpailukyky sopimus ovat olleet keskeisiä politiikkavälineitä, joilla valtio on ohjannut kunnallistaloutta. (Valtiovarainministeriö 2016.)

Valtiovarainministeriö (2016) on laskenut valtion toimenpiteiden vaikutuksia kunnallistalouteen kuntatalousohjelmassa. Kuviossa 1 on kuvattuna ministeriön laskelma, miten valtion toimet ovat vaikuttaneet kunnallistalouteen.

Kuvio 1. Valtion toimenpiteiden vaikutus kuntatalouteen 1993–2017 (verrattuna edellisen vuoden talousarvioon) (Valtiovarainministeriö 2016)

Tilastokeskuksen Manner-Suomea koskevien ennakkotietojen mukaan kuntien verotulot ja valtionosuudet kasvoivat yhteensä kolme prosenttia vuonna 2016. Verotulot kasvoivat 0,3 miljardia euroa, ja valtionosuudet kasvoivat 0,6 miljardia euroa. Yhteenlaskettu vuosikate parani 26,8 prosenttia, vaikka 18 Manner-Suomen kuntaa oli arvioinut tekevänsä alijäämäisen tilinpäätöksen. Manner-Suomen kuntayhtymien vuosikate heikkeni 6,4 prosenttia. (Tilastokeskus 2017b.)

Manner-Suomen peruskuntien lainakanta kasvoi 3,4 prosenttia. Ennakkotietojen mukaan vuoden 2016 lopussa lainaa oli yhteensä 16 miljardia euroa. Siinä on kasvua puoli miljardia edellisvuodesta. Lainakannan kasvu on hidastunut, sillä vuonna 2015 lainakanta kasvoi 5,6 prosenttia eli 0,8 miljardia euroa. Manner-Suomen kuntayhtymien lainakanta kasvoi 3,5 prosenttia. (Tilastokeskus 2017b.)

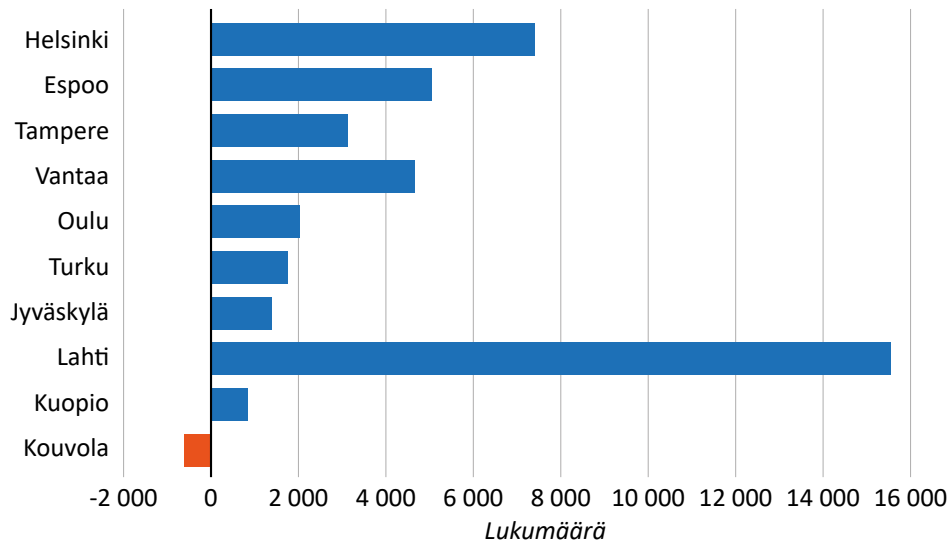
Valtiontalouden velka kasvoi 2,4 miljardilla eurolla vuoden 2016 aikana, ja paikallis-hallinnon velka lisääntyi 0,8 miljardia euroa. Sosiaaliturvarahastojen velka väheni 0,8 miljardia euroa. (Tilastokeskus 2017d.)

Suomen Kuntaliiton mukaan kunnallistalous on kehittynyt parempaan suuntaan. Kuntien tilikauden 2016 yhteenlaskettu tulos parani lähes puoli miljardia euroa. Kuntien menojen kasvu oli keskimäärin 1,3 prosenttia. Kuntaliitto pitää tällaista menokehitystä maltillisena. Maltillisuus johtuu siitä, että kunnat ovat sopeuttaneet henkilöstökulujaan. (Suomen Kuntaliitto 2017.)

Kuntien verotulot eli kunnallisvero, yhteisövero-osuus, kiinteistövero ja koiraverot kasvoivat 1,4 prosenttia eli 300 miljoonaa euroa. Liitto pitää tätä kasvua pienenä ja selittää sitä kuntien yhteisöveron korotetun jako-osuuden poistamisella. (Suomen Kuntaliitto 2017.)

Kuntien riippuvuus valtionosuuksista kasvoi hieman vuonna 2016, koska kuntien valtionosuustulot kasvoivat enemmän kuin kuntien omat verotulot. Suomen Kuntaliiton mukaan vuoden 2016 valtionosuuksiin sisällytettiin kuntien veroperelementtimuutoksista johtuvia veromenetysten kompensatioita 260 miljoonaa euroa. Niiden lisäksi valtionosuuksia korotettiin 270 miljoonaa euroa kuntien ja valtion välisen kustannusjaon tarkistuksen seurauksena. (Suomen Kuntaliitto 2017.)

Kuvio 2. Suurten kaupunkien asukasluvun muutos vuodesta 2015 vuoteen 2016 (Helin 2016)

Kuvio 2 osoittaa, että suurten kaupunkien väkiluku on ollut kasvussa. Tähän ovat vaikuttaneet monet tekijät, mutta Lahdessa väestönkasvu johtuu keskeisesti siitä, että Nastolan kunta liitettiin Lahden kaupunkiin vuonna 2016. Joka tapauksessa väestönkasvu on lisännyt kuntapalvelujen kysyntää ja kasvattanut investointipaineita, mitkä ovat kanavoituneet kuntien käyttö- ja pääomatalouden budjetointipäätöksiin. Suurten kaupunkien ainoa poikkeus on Kouvola, jossa väkiluku on laskenut.

3 TULORAHOITUKSEN RIITTÄVYYS

Vuosikate on tuloslaskelman erä, joka kuvaa sitä, paljonko tulo-rahoituksesta jää investointien, lainanlyhennysten ja muiden pitkävaikutteisten menojen kattamiseen. Vuosikate saadaan laskettua siten, että kunnan säännönmukaisista tuloista vähennetään säännölliset menot.

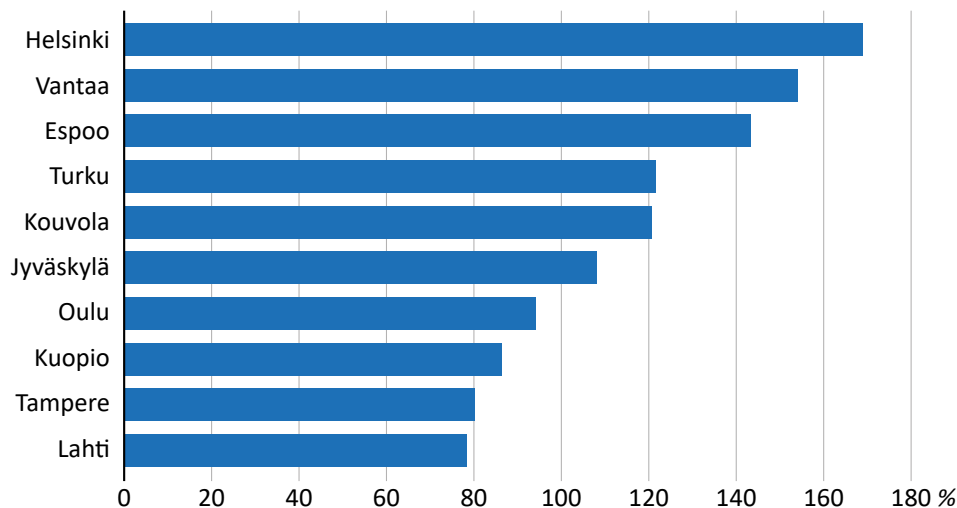
Suurten kaupunkien yhteenlaskettu vuosikate oli noin 1,3 miljardia euroa vuonna 2016. Se oli yli 80 prosenttia parempi kuin talousarvioissa oli budjetoitu. Vuoden 2016 yhteenlaskettu vuosikate oli myös selvästi eli 483 miljoonaa euroa parempi kuin vuotta aikaisemmin.

Taulukko 1. Vuosikate tilinpäätös 2015, talousarvio 2016 ja tilinpäätös 2016 (miljoonaa euroa)

	Vuosikate, miljoonaa euroa				
	TP 2015	TA 2016	TP 2016	Ero TP16–TP15	Ero TP16–TA16
Helsinki	265	269	569	304	300
Espoo	155	115	199	44	84
Tampere	63	76	74	11	-2
Vantaa	98	69	179	81	110
Oulu	85	56	76	-9	20
Turku	60	31	72	12	41
Jyväskylä	41	40	59	18	19
Lahti	34	41	39	5	-2
Kuopio	37	20	44	7	24
Kouvola	15	21	25	10	4
Yhteensä	853	738	1 336	483	598

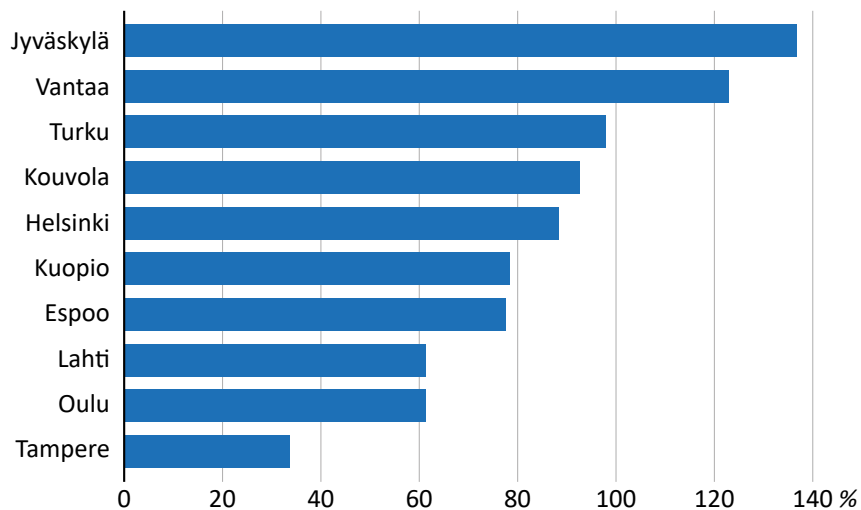
Vuonna 2014 vuosikate oli poistoja suurempi kolmessa suuressa kaupungissa. Kaksi vuotta myöhemmin kaupunkeja, joissa vuosikate ylitti poistojen määrän, oli kuusi kappaletta. Kaikkein parhaiten vuosikate kattoi poistot Helsingissä (168,9 %) ja heikoiten Lahdessa (78,3 %).

Kuvio 3. Vuosikate prosenttia poistoista vuonna 2016

Kuntien tulorahoituksen riittävyyttä on mahdollista arvioida suhteuttamalla vuosikate investointien omahankintamenuun, joka kuvaa niitä rahoituslaskelman mukaisia käyttöomaisuusinvestointeja, joista on vähennetty rahoituslaskelmaan merkityt rahoitusosuudet. Tällä tavalla saadaan laskettua investointien tulorahoitusprosentti. Kuviossa 4 on esitetty suurten kaupunkien tulorahoitusprosentit vuonna 2016. Siitä havaitaan, että Jyväskylä ja Vantaa kykenivät rahoittamaan investointinsa tulorahoituksella. Muissa kaupungeissa vuosikate ei riittänyt investointien omahankintamenuun kattamiseen.

Kuvio 4. Investointien tulorahoitusprosentti vuonna 2016

Tulorahoituksen riittävyyden osatekijöitä on tarkasteltu taulukossa 2. Tilikauden 2016 yhteenlaskettu tulos on 575 miljoonaa euroa. Helsingin osuus tästä tuloksesta on yli 81 prosenttia. Tampere, Oulu, Lahti ja Kuopio osoittivat tuloslaskelmassaan tappiollisen tuloksen. Samat kaupungit osoittivat myös vuotuista alijäämää.

Taulukko 2. Tulorahoituksen riittävyyden osatekijöitä vuonna 2016 (miljoonaa euroa)

	Miljoonaa euroa						
	Vuosi- kate	Poistot	Tilikauden tulos	Tilikauden + ylijäämä (- alijäämä)	Käyttö- omaisuus- investoinnit	Käyttö- omaisuuden myyntitulot	Investointien omahankinta- meno
Helsinki	569	337	470	465	663	247	644
Espoo	199	139	60	72	286	48	256
Tampere	74	93	-21	-17	226	21	221
Vantaa	179	116	65	65	146	69	145
Oulu	76	80	-5	-14	125	30	125
Turku	72	59	11	28	75	22	74
Jyväskylä	59	55	4	5	44	18	43
Lahti	39	49	-9	-9	64	24	63
Kuopio	44	51	-6	-6	57	16	56
Kouvola	25	20	6	6	29	8	27
Yhteensä	1 336	999	575	595	1 715	503	1 654

Pohjimmiltaan kunnallistalous on tasapainotaloutta. Kunnat ovat omavastuisia julkisen sektorin talousyksiyöitä, joiden toimintaideaan ei kuulu tuloksen tavoittelu eikä alijäämien kerryttäminen. Kuntalaki jopa edellyttää, että kunnan taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään neljän vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien.

Taulukossa 3 on katsaus siitä, miten kunnat ovat toteuttaneet talousarvioitaan. Talousarviolla viitataan tässä alkuperäiseen eli vuoden 2015 lopulla kaupunginvaltuustoissa hyväksytyihin talousarvioihin.

Taulukko 3. Alkuperäisen talousarvion ja tilinpäätöksen vertailua ja satunnaisten erien vaikutus

	Miljoonaa euroa							
	TA 2016 Vuosi- kate	TP 2016 Vuosi- kate	TA 2016 Tilikauden tulos	TP 2016 Tilikauden tulos	TA 2016 Käyttö- omaisuus- investoinnit	TP 2016 Käyttö- omaisuus- investoinnit	TA 2016 Käyttö- omaisuuden myyntitulot	TP 2016 Käyttö- omaisuuden myyntitulot
Helsinki	269	569	51	470	680	663	138	247
Espoo	115	199	-19	60	376	286	47	48
Tampere	76	74	-16	-21	239	226	21	21
Vantaa	69	179	-36	65	103	147	37	69
Oulu	56	76	-20	-5	144	125	10	30
Turku	31	72	-25	11	113	75	23	22
Jyväskylä	40	59	-12	4	51	44	11	18
Lahti	41	39	1	-10	76	64	35	24
Kuopio	20	44	-21	-6	55	57	11	16
Kouvola	21	25	0	6	64	29	2	8
Yhteensä	738	1 336	-97	574	1 901	1 716	335	503

Taulukko 3 osoittaa, että tilivuoden 2016 yhteenlaskettu tulos eroaa selvästi budjetoidusta tuloksesta. Kaupunkien yhteenlasketut talousarviot osoittivat lähes 100 miljoonan euron alijäämää vuodelle 2016. Tilinpäätöksissä yhteenlaskettu tulos kääntyi 571 miljoonaa euroa positiiviseksi.

Espoo, Vantaa, Turku ja Jyväskylä olivat laatineet talousarvionsa alijäämäisellä tuloksella. Nämä kaupungit onnistuivat kuitenkin tekemään positiivisen tuloksen. Tampere, Oulu ja Kuopio toteuttivat negatiivisen tuloksen niin kuin olivat budjetissa laskeneet. Sen sijaan Lahdelle tapahtui yllätys. Se oli budjetoitu positiivisen tuloksen, mutta kaupungin tulos kääntyi miinukselle. Suhteellisesti laskien juuri Lahden tilinpäätöksen tulos poikkesi eniten budjetoidusta tuloksesta. Suurin euronääräinen poikkeama oli Helsingillä.

Suhteellisesti ottaen kaikkein tarkimmin investointien budjetoinnissa onnistui Helsinki. Kaupunki toteutti talousarvioon merkityt investoinnit vain 2,5 prosentin poikkeamalla. Vaikeinta investointibudjetin toteuttaminen oli Kouvolaan, sillä kaupunki pystyi panemaan täytäntöön vain noin 45 prosenttia suunnittelemissaan hankevarauksista. Tämän vuoksi Kouvola onkin käynnistänyt kehittämissuunnitelman pääomatalouden budjetointimenettelyjen uudistamiseksi.

4 VEROTULOT

Suurista kaupungeista matalin kunnallisveroprosentti oli Espoossa (18,00). Korkein kunnallisveroprosentti oli Kouvolassa (20,75).

Taulukko 4. Tuloveroprosentit 2016

2016	Tulovero- prosentti-
Kouvola	20,75
Kuopio	20,50
Lahti	20,25
Oulu	20,00
Jyväskylä	20,00
Tampere	19,75
Turku	19,50
Vantaa	19,00
Helsinki	18,50
Espoo	18,00

Suuret kaupungit keräsivät yhteensä noin 9,7 miljardin euron verotulot vuonna 2016. Kunnallisverotulojen osuus kaikista verotuloista oli noin 84,2 prosenttia. Kiinteistöverojen osuus kaikista verotuloista oli noin 7,3 prosenttia. Yhteenlasketun yhteisöverokertymän osuus oli vähän suurempi eli noin 8,5 prosenttia, mutta vain Helsingissä, Espoossa ja Turussa yhteisöverotulot ylittivät kiinteistöverotulot.

Taulukko 5. Vuoden 2016 verotulojen erittely (miljoonaa euroa)

	TP 2016: miljoonaa euroa					
	Verotulot	Tulovero	Yhteisövero	Kiinteistövero	Valtionosuudet	Verorahoitus
Helsinki	3 206	2 586	397	222	316	3 522
Espoo	1 446	1 226	121	100	61	1 507
Tampere	896	777	54	65	317	1 213
Vantaa	954	814	66	74	189	1 143
Oulu	744	664	34	46	273	1 017
Turku	737	607	78	52	275	1 012
Jyväskylä	507	439	21	47	177	684
Lahti	449	391	22	37	193	642
Kuopio	429	372	20	36	183	612
Kouvola	341	295	17	29	176	517
Yhteensä	9 709	8 171	830	708	2 160	11 869

Verotulot kasvoivat noin 2,8 prosenttia verrattuna vuotta aikaisempaan tilinpäätökseen. Kunnallisverotulot kasvoivat 3,4 prosenttia, mutta yhteisöverotulot laskivat lähes 4 prosenttia. Valtionosuustulot kasvoivat 11,6 prosenttia, mikä johtuu siitä, että valtionosuuksiin sisällytettiin kuntien veroperustemuutoksista johtuvia veromenestysten kompensatioita ja että valtionosuuksia korotettiin valtion ja kuntien välisen kustannusjaon tarkistuksen johdosta. Näin olleen suurten kaupunkien verorahoitustulot (verotulot + valtionosuustulot) kasvoivat 4,3 prosenttia. Tilastokeskuksen (2017b) ennakkotietojen mukaan kaikkien kuntien yhteenlaskettu verorahoituksen kasvu oli vain 3,0 prosenttia.

Taulukko 6. Verotulojen muutos prosentteina vuodesta 2015 vuoteen 2016

	Muutos 2015–2016, prosenttia					
	Verotulot	Tulovero	Yhteisövero	Kiinteistövero	Valtionosuudet	Verorahoitus
Helsinki	4,5	4,2	6,7	3,5	15,8	5,4
Espoo	3,8	5,6	-11,4	3,5	102,5	5,9
Tampere	1,1	2,8	-19,3	2,3	6,3	2,4
Vantaa	2,1	3,5	-12,5	2,4	25,8	5,4
Oulu	1,3	1,7	-9,4	4,4	7,7	2,9
Turku	0,8	2,1	-9,9	4,6	3,9	1,7
Jyväskylä	3,5	2,8	-6,1	15,0	12,3	5,6
Lahti	0,4	1,4	-13,7	0,2	8,9	2,8
Kuopio	-0,1	0,8	-6,0	-5,0	11,3	3,1
Kouvola	2,5	2,2	-9,9	14,8	5,5	3,5
Yhteissumman muutos	2,8	3,4	-3,9	3,9	11,6	4,3

Verotulot kasvoivat kaikissa muissa kaupungeissa paitsi Kuopiossa. Verotulojen korkein kasvuprosentti oli Helsingissä eli 4,5 prosenttia. Verotulojen pienin kasvuprosentti oli Lahdessa eli 0,4 prosenttia. Nastola liitettiin Lahteen vuonna 2016, jolloin myös Nastolan kunnallisveroprosenttia alennettiin. Kuopiossa yhteenlasketut verotulot vähenivät. Kuopion kunnallisverotulot kasvoivat, mutta kaupungin kiinteistö- ja yhteisöverotulot laskivat. Kuopion kiinteistöverotulojen lasku johtui osittain siitä, että edellisen vuoden kiinteistöverokertymään sisältyi 1,4 milj. euroa korkeimman oikeuden määräämää korvausta aikaisemmilta vuosilta saamatta jääneistä kiinteistöverotuloista.

Taulukko 7. Alkuperäisten talousarvioiden ja tilinpäätösten verotulojen ero (1 000 euroa) vuonna 2016

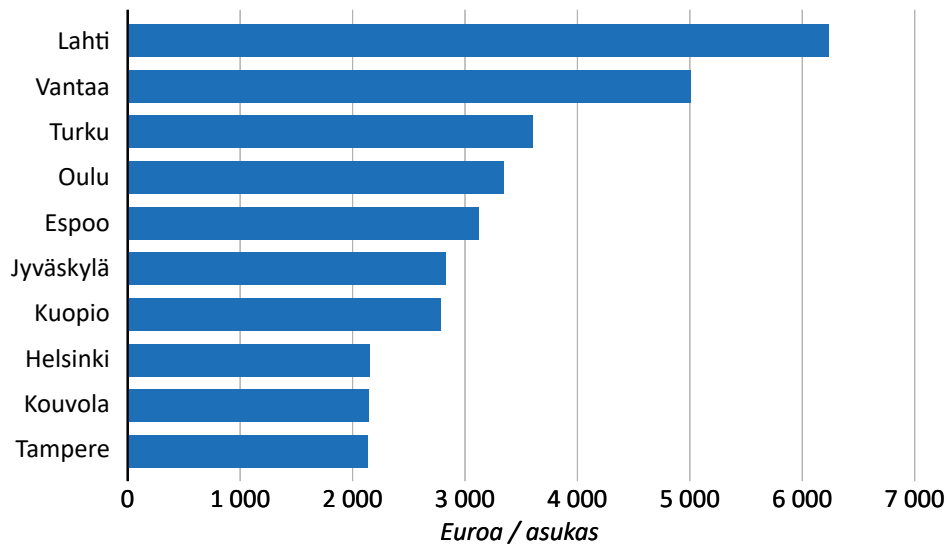
	Ero TA–TP, 2016, 1 000 euroa					
	Verotulot	Tulo-vero	Yhteisö-vero	Kiinteistö-vero	Valtionosuudet	Verorahoitus
Helsinki	-142 205	-51 063	-89 315	-1 854	-16 331	-158 536
Espoo	-48 283	-43 353	-4 589	-340	-1 815	-50 098
Tampere	-3 613	-4 520	-305	1 219	-7 228	-10 841
Vantaa	-3 110	-2 247	-5 069	4 106	-5 553	-8 663
Oulu	158	2 872	-3 989	1 275	-4 564	-4 406
Turku	-15 967	-7 248	-7 804	-915	-1 790	-17 757
Jyväskylä	-4 899	-2 345	-3 150	596	-3 734	-8 633
Lahti	-877	1 798	-2 432	-243	-3 429	-4 306
Kuopio	-4 435	-1 695	-2 877	136	-8 230	-12 665
Kouvola	-2 400	-800	-1 970	360	-5 850	-8 250
Yhteensä	-225 631	-108 601	-121 500	4 340	-58 524	-284 155

Verotulojen tarkka budjetointi on vaikea tehtävä. Suurissa kaupungeissa verotuloja kertyi yhteensä noin 226 miljoonaa euroa vähemmän kuin arvioitiin alkuperäisissä talousarvioissa. Erityisesti yhteisöverotulojen tuloarviot olivat kunnille haasteellisia, sillä yhteisöverotuloa kertyi noin 122 miljoonaa euroa vähemmän kuin budjeteissa arvioitiin.

5 TASE

Kaupunkien laatimista taseista voidaan laskea monia tunnuslukuja, mutta käytetyin tunnusluku on varmaan asukaslukuun suhteutettu kaupungin lainamäärä. Vaikka kyseessä on suhteellisen ymmärrettävä tunnusluku, käytännössä sen informaatioarvoon liittyy monia ongelmia. Kunnat organisoivat kuntapalveluja ja omistuksiaan eri tavoin, minkä vuoksi kaikki omaisuus- ja velkaerät eivät näy ns. peruskunnan taseessa. Lisäksi jotkut kunnat ovat ryhtyneet tekemään pitkäaikaisia tilasopimuksia, jotka muistuttavat kiinteistövuokraamista. Tällöin kaupunki ei tee omaa investointia, eikä tarvitse silloin lainarahoitusta rakennusprojektiä varten.

Kuvio 5. Lainat euroa / asukas vuonna 2016

Suurilla kaupungeilla oli lainaa yhteensä noin 6,8 miljardia euroa vuonna 2016. Velkamäärä on kasvussa, sillä kaupunkien lainamäärä oli noin 6,1 miljardia euroa vuonna 2014. Vuonna 2016 eniten asukaskohtaista taselainaa oli Lahdella. Lahden tapana on ollut ottaa velkaa sillä tavalla, että kaupunki lainaa hankkimiaan rahoitusvaroja eteenpäin omistamilleen tytäryhteisöille.

Vähiten asukaskohtaista lainaa vuonna 2014 oli Espoolla, joka on käyttänyt jonkin verran yksityistä rahoitusta tarvitsemiensa toimitilojen rahoittamiseen. Espoo on soveltanut yksityisesti rahoitettua elinkaarimallia, jolloin yksityinen yhtiö rakentaa kohteen ja ylläpitää sitä sopimuskauden ajan. Kaupunki maksaa tiloista palvelumaksua käyttökorkvauksina. Espoon asukaskohtainen lainamäärä on nyt kuitenkin kasvanut paljon. Parissa vuodessa asukaskohtaisten lainojen kasvu on ollut noin 133 prosenttia, ja vuoden 2016 lopussa Espoolla oli lainaa 3 123 euroa / asukas.

Vuonna 2016 vähiten asukaskohtaista lainaa oli Tampereella. Tampereen peruskautungin taseessa lainoja oli yhteensä 2 139 euroa jokaista tamperelaista kohden.

Taulukko 8. Taseen tunnuslukuja vuonna 2016

	Taseen loppusumma, milj. e	Lainat milj. e	Lainakanta e/as	Omavaraisuusaste, %	Suhteellinen velkaantuneisuus, %	Kassan riittävyys, päivää	Lainasaamiset milj. e	Kertynyt ylijäämä milj. e	Kertynyt ylijäämä e/as
Helsinki	14 250	1 371	2 157	77,6	52,5	79	1 951	4 944	7 779
Espoo	3 840	857	3 123	70,1	59,6	162	363	470	1 712
Tampere	2 000	488	2 139	61	45,9	22	100	524	2 297
Vantaa	2 174	1 098	5 007	42,1	85,2	46	293	425	1 939
Oulu	2 422	671	3 346	62,6	69,6	45	23	812	4 050
Turku	1 806	675	3 600	49,3	64,5	45	510	238	1 271
Jyväskylä	982	393	2 833	48,1	57,3	10	162	37	265
Lahti	1 436	744	6 236	40,9	108,2	21	445	138	1 156
Kuopio	941	314	2 783	56,3	50,9	21	135	111	984
Kouvola	598	182	2 141	54,8	44,5	15	39	5	57
Yhteensä	30 449	6 793					4 021	7 704	

Omavaraisuusaste mittaa kaupungin vakavaraisuutta, alijäämän sietokykyä ja kaupungin kykyä selviytyä sitoumuksista pitkällä tähtäyksellä. Jyväskylän tilinpäätöksen mukaan hyvänä omavaraisuuden tavoitetasona voidaan pitää kuntataloudessa keskimääräistä 70 prosentin omavaraisuutta. Suurista kaupungeista Helsingin ja Espoon omavaraisuusaste ylitti tämän raja-arvon. Heikointa omavaraisuutta osoitti Lahti. Myös Lahden suhteellinen velkaantuneisuus oli kaikkein korkein.

Kaupungeilla on myös lainasaamisia. Niiden yhteismäärä oli vähän yli 4 miljardia euroa. Lainasaamisten määrä on vähentynyt parin vuoden takaisesta, sillä vuonna 2014 lainasaamisia oli noin 4,2 miljardia euroa.

6 KAUPUNKIKONSERNIT

Helinin (2015) mukaan lainojen konsernitarkastelu parantaa kunnallistalouksien vertailukelpoisuutta, koska sen avulla monet erot toimintojen organisoinnissa voidaan eliminoida pois.

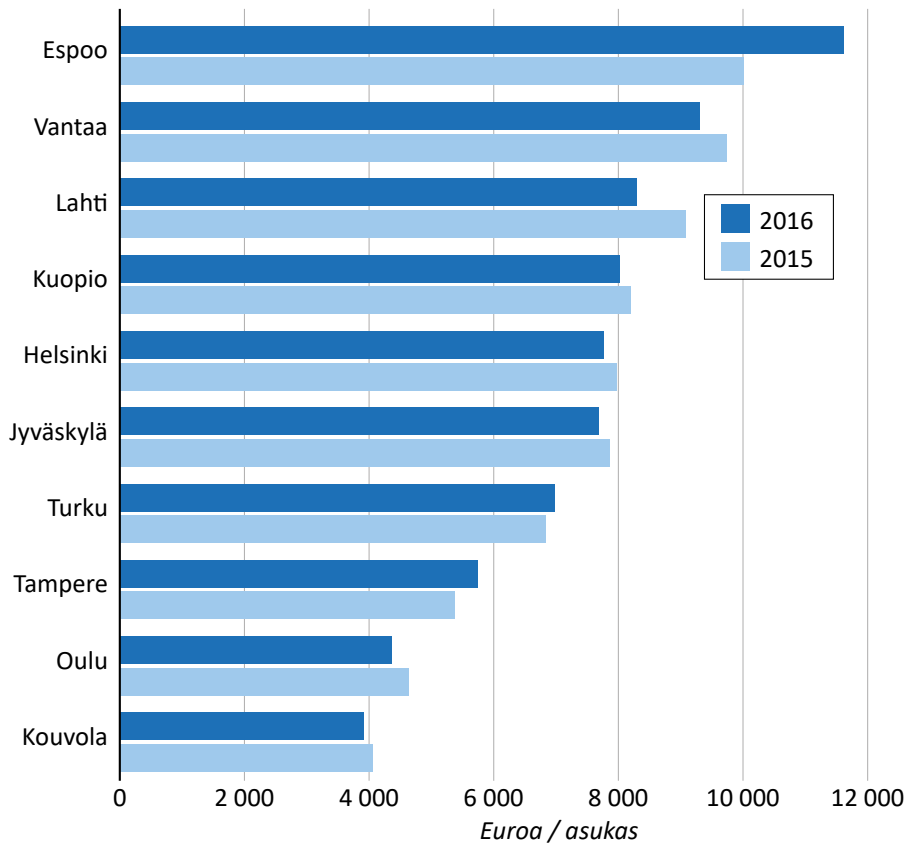
Suurilla kaupungeilla oli konsernilainoja yhteensä noin 17 miljardia euroa vuonna 2016. Vuonna 2014 konsernilainojen yhteissumma oli noin 15,7 miljardia euroa. Vuonna 2016 eniten asukaskohtaista konsernilainaa oli Espoolla. Kaupungilla oli konsernilainaa noin 11 600 euroa jokaista espoolaista kohden. Vähiten asukaskohtaista konsernilainaa oli Kouvolassa.

Taulukko 9. Konsernien tunnuslukuja vuonna 2016

	Konserni- taseen lop- pusumma milj. e	Konserni- lainat milj. e	Konserni- lainat e/as	Omavarai- suusaste, %	Suhteellinen velkaantu- neisuus, %	Laina- saamiset milj. e	Kertynyt yli-/alijää- mä milj. e	Kertynyt yli-/alijää- mä e/as
Helsinki	17 564	4 940	7 772	60,3	91,2	479	4 153	6 534
Espoo	6 348	3 187	11 608	42	140,3	210	630	2 294
Tampere	3 368	1 310	5 740	45,5	74,9	3	733	3 211
Vantaa	3 706	2 039	9 304	32	112,1	195	549	2 504
Oulu	2 715	874	4 358	50	66	8	677	3 375
Turku	2 838	1 308	6 975	38	86	103	342	1 821
Jyväskylä	1 832	1 066	7 683	26,8	97,7	6	4	30
Lahti	1 861	989	8 289	32,8	96	11	132	1 107
Kuopio	1 598	907	8 024	28	92	0	-16	-140
Kouvola	838	334	3 914	41,7	59,3	5	19	224
Yhteensä	42 668	16 954				1 020	7 223	

Kuvio 6 kuvaa sitä, miten asukaskohtaiset konsernilainat ovat muuttuneet vuodesta 2015 vuoteen 2016. Siitä nähdään, että asukaskohtaiset konsernilainat ovat kasvaneet Espoossa, Turussa ja Tampereella. Tämä on tapahtunut siitä huolimatta, että väkiluku on kasvanut näissä kaupungeissa.

Kuvio 6. Konsernilainat euroa / asukas vuosina 2015 ja 2016 (Helin 2016)

Kaupunkikonserneilla oli lainasaamisia noin miljardi euroa. Ne jakautuivat kuitenkin hyvin epätasaisesti. Helsingillä oli näitä lainasaamisia 479 miljoonaa euroa, mutta esimerkiksi Kouvolla ei ollut saamisia lainkaan.

Lähes kaikilla suurilla kaupungeilla vuoden 2016 konsernitilinpäätös osoittaa ylijäämiä konsernitaseessa. Ainoastaan Kouvolan konsernitaseessa on konsernialijäämää. Vielä kaksi vuotta sitten Kouvolan ohella myös Jyväskylä ja Kuopio osittivat konsernialijäämää.

7 YHTEENVETO

Suurten kaupunkien asukasluku on kasvanut viime vuosina, mikä on lisännyt palvelutarpeita ja investointipaineita. Ainoastaan Kouvolan väkiluku on laskenut.

Tampere, Oulu, Lahti ja Kuopio tekivät alijäämäisen tilinpäätöksen ja osoittivat tuloslaskelmassa negatiivista tulosta. Euromääräisesti suurinta alijäämää osoitti Tampere (17 miljoonaa euroa). Alijäämäinen tilinpäätös oli isoin yllätys ehkä Lahden osalta, sillä kaupungin alkuperäisessä talousarviossa oli laskettu tuloslaskelman tuloksen olevan positiivinen.

Korkein veroprosentti (20,75) oli Kouvolan kaupungissa, ja alhaisin kunnallisveroprosentti on Espoossa (18,00). Suuret kaupungit keräsivät yhteensä noin 9,7 miljardin euron verotulot vuonna 2016. Verotulot kasvoivat noin 2,8 prosenttia verrattuna vuotta aikaisempaan tilinpäätökseen.

Suurten kaupunkien verorahoitus (verotulot + valtionosuustulot) kasvoi 4,3 prosenttia. Tämä ylitti valtakunnallisen kasvun. Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan kaikkien kuntien yhteenlaskettu verorahoituksen kasvu oli vain 3,0 prosenttia.

Jyväskylä, Kouvola, Turku, Espoo, Vantaa ja Helsinki pystyivät kattamaan kirjanpidossa lasketut poistot tuloslaskelman vuosikatteella, mutta muissa kaupungeissa vuosikate alitti omaisuuden kulumista kuvaavat poistot. Suurten kaupunkien yhteenlaskettu vuosikate oli noin 1,3 miljardia euroa, ja se oli 598 miljoonaa euroa eli 81 prosenttia parempi kuin talousarvioissa ennakoitiin.

Taulukko 10. Yhteenveto suurten kaupunkien tilinpäätöksistä vuonna 2016

	Asukas- luku	Tulovero- prosentti	Vuosikate % poistoista	Lainakanta e/as	Konsernilainat e/asukas	Tilikauden tulos milj. e
Helsinki	635 600	18,50	168,9	2 157	7 772	470,2
Espoo	274 529	18,00	143,2	3 123	11 608	60,0
Tampere	228 274	19,75	80,1	2 139	5 740	-21,0
Vantaa	219 196	19,00	154,0	5 007	9 304	65,0
Oulu	200 600	20,00	94,0	3 346	4 358	-5,0
Turku	187 564	19,50	121,5	3 600	6 975	11,0
Jyväskylä	138 780	20,00	108,1	2 833	7 683	4,0
Lahti	119 377	20,25	78,3	6 236	8 289	-9,8
Kuopio	112 980	20,50	86,3	2 783	8 024	-6,0
Kouvola	85 231	20,75	120,6	2 141	3 914	5,7
Yhteensä	2 202 131					

Suurten kaupunkien velkaantuminen jatkui. Niillä oli yhteenlaskettua velkaa noin 6,8 miljardia euroa vuoden 2017 lopussa. Parissa vuodessa velkamäärä on kasvanut 685 miljoonaa euroa eli noin 11,2 prosenttia.

Eniten asukaskohtaista velkaa oli Lahdessa (6 236 euroa / asukas). Vähiten asukaskohtaista lainaa oli Tampereella (2 140 euroa / asukas).

Peruskaupunkien tilinpäätökset eivät anna kuitenkaan vertailukelpoista kuvaa velkasitoumusten kokonaismäärästä. Parempi kokonaiskuva voidaan muodostaa vertailemalla konsernilainoja. Asukaskohtaisesti laskien niitä oli eniten Espoolla eli 11 608 euroa / asukas. Vähiten konsernilainaa oli Kouvolalla eli 3 914 euroa / asukas.

LÄHTEET

Helin, Heikki (2015) Yhtiöittämissiä, kauppvoja ja organisaatiouudistuksia. Suurten kaupunkien tilinpäätökset 2014. Tutkimuskatsauksia 2015: 2. Helsingin kaupunki. Tietokeskus.

Helin, Heikki (2016) Suurten kaupunkien menot vuonna 2015 tuloja suuremmat ja velan kasvu jatkui. Kvartti -verkkolehti 25.04.2016. Saatavilla: <http://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/suurten-kaupunkien-menot-vuonna-2015-tuloja-suuremmat-ja-velan-kasvu-jatkui>

Helsingin Sanomat (2017) Suomen talouskasvu ripeintä viiteen vuoteen. Kansantalous: Ulkomaankauppa on yhä talouden heikoimpia lenkkejä. 17.3.2017.

Suomen Kuntaliitto (2017) Tilinpäätösarviot 2016: Kuntataloudella hyvät eväät vastata heikkenevään tulopohjaan. Saatavilla: <http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/media/tiedotteet/2017/Sivut/tilinpaatosarviot-2016.aspx>

Tilastokeskus (2017a) Kansantalouden tilinpito 2016. Suomen virallinen tilasto. Kansantalous 2017. Helsinki 16.03.2017.

Tilastokeskus (2017b) Kuntatalous neljännesvuosittain. 2016, 4. vuosineljännes. Suomen virallinen tilasto. Julkinen talous 2017. Helsinki 08.02.2017.

Tilastokeskus (2017c) Maksutase ja ulkomainen varallisuusasema. 2016, 4. neljännes ja 2017, tammikuu. Kansantalous 2017. Helsinki 15.3.2017.

Tilastokeskus (2017d) Julkisyhteisöjen velka neljännesvuosittain. 2016, 4. vuosineljännes. Suomen virallinen tilasto. Julkinen talous 2017. Helsinki 16.3.2017.

Tilastokeskus (2017e) Julkisyhteisöjen alijäämä ja velka 2016. Suomen virallinen tilasto. Julkinen talous 2017. Helsinki 31.3.2017.

Valtiovarainministeriö (2017) Suomen julkisen talouden näkymät ja haasteet. Valtiovarainministeriön julkaisu - 7/2017. Helsinki: Valtiovarainministeriö.

Valtiovarainministeriö (2016) Kuntatalousohjelma vuodelle 2017. Syksy 2016. Valtiovarainministeriön julkaisu - 33/2016. Valtiovarainministeriö.

TIEDUSTELUT

Pekka Valkama, p. 09 310 36534
etunimi.sukunimi@hel.fi

KUVIOT JATAITTO

Lotta Haglund

JULKAISIJA

Helsingin kaupungin tietokeskus
PL 5500 (Siltasaarenkatu 18-20 A)
00099 Helsingin kaupunki

PUHELIN

09 310 1612

INTERNET

WWW.HEL.FI/TIETOKESKUS/